Unudulmaz aktyor

Əsl soyadı Məlikov olsa da, Azərbaycan mədəniyyəti, incəsənəti tarixində, teatr aləmində "Qəmərlinski" kimi tanındı. O, yüz qırx beş il öncə, 1880-ci ildə Bakıda dünyaya göz açdı. Uşaqlıq illəri bu şəhərin əsrarəngiz İçərişəhər hissəsində keçdi. Atası tacir Haşımın niyyəti Moskva, Varşava şəhərləri ilə ticarət əlaqələri qurmaq idi. Oğlu Əhmədin də bir gün onun əlindən tutacağına ümid edirdi. Hələliksə oğlu ilə bağlı düşüncələrində əsas yeri Əhmədin oxuması tuturdu. Haşım təhsilin, elmin dəyərini bilir, övladının da savadlı olmasını arzulayırdı.

Əhməd Məlikovun on yaşı olanda atası onu İçərişəhərdə tanınmış qazi Axund Mirzə Cavadın molla məktəbinə apardı. Çox keçmədi ki, müəllimi həm iti hafizəsinə, dərin zəkasına, həm də oxuyub öyrənmək marağına görə Əhməddən razılıq etməyə başladı. Onun təhsilini türk-rus məktəbində davam etdirməsini də Haşıma Axund Mirzə Cavad məsləhət gördü.

Həmin məktəbdə də seçilib fərqlənməsi uzun çəkmədi. Dərslərini əla qiymətlərlə oxuyan Əhməd müəllimlərin təşəbbüsü ilə görkəmli maarif xadimi, pedaqoq, yazıçı, tərcüməçi, publisist Sultan Məcid Qənizadənin məktəbinə köçürüldü. Əhməd gələcəyin səhnə xadimləri Hüseyn Ərəblinski və Mirmahmud Kazımovski ilə birlikdə bu məktəbdə təhsil aldı.

O, dərslərini yaxşı oxuması, bacarığı, çalışqanlığı və məsuliyyətli ilə bu məktəbdə də rəğbət qazanan şagirdlərdən biri oldu.

Hüseyn Ərəblinskinin təklifi...

Hələ uşaqlıq illərində cazibəsinə düşdüyü səhnəyə Əhməd Məlikov ilk dəfə 1907-ci ildə Balaxanıda həvəskar aktyorların hazırladıqları "Adı var, özü yox" adlı tamaşada Cənnətəli rolu ilə çıxdı. O, həm də xalq mərasim, oyun və əyləncələrində fəal iştirak etməyə başladı.

Sonralar "Nicat" Cəmiyyətinin nəzdindəki teatr truppasında yer aldı. "Adı var, özü yox" tamaşasını həmin teatr truppası da səhnəyə qoydu. 1909-cu il yanvarın 2-də Əhməd Məlikov yenə Cənnətəli rolunda tamaşaçıların qarşısına çıxdı.

Teatr sənətində ilk addımlarını atan gənc aktyorun növbəti rolu dramaturq Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin "Pəri cadu" əsərindəki İblis oldu. 1912-ci ildə hazırlanan afişa və proqramlarda onun da bu rolda şəkli var idi.

İstedadlı aktyorlar arasında özünəməxsus üslubu ilə seçilməyə başlayan gənc aktyor Əhməd Məlikovu yalnız Bakının teatrsevərləri tanımırdılar. O, 1908-ci ildən aktyor yoldaşları ilə birlikdə Azərbaycanın bir sıra kənd və rayonlarına gedərək tamaşalarda iştirak edirdi.

Belə qastrol səfərlərindən biri də Qəmərli kəndinə oldu. Həmin kənddən geri qayıdarkən Hüseyn Ərəblinski dostuna Qəmərlinski təxəllüsünü götürməyi təklif etdi. O vaxtdan Əhməd Məlikov bu adla - Əhməd Qəmərlinski kimi səhnəyə çıxdı, tanındı.

Bənzərsiz aktyor oyunu, tamaşaçı alqışları...

Paytaxtdakı teatr truppaları 1919-cu ildə birləşdirildi, Dövlət Dram Teatrı yaradıldı. Həmin aktyor truppasına qəbul edilənlərdən biri də Əhməd Qəmərlinski oldu. O, 1921-1924-cü illərdə Dövlət Dram Teatrı ilə bərabər, Bakı Türk Azad Tənqid və Təbliğ Teatrında da çalışdı.

İstedadlı aktyorun zəngin repertuarında müxtəlif xarakterli rollar var idi. Əhməd Qəmərlinski "Xırs quldurbasan"da Bayram, "Lənkəran xanının vəziri"ində Mirzə Həbib, "Məşədi İbad"da Rüstəm bəy, "Pəri cadu"da Əcinnə, Təlxək, İblis, Əmrah, "Bəxtsiz cavan"da Hacı Səməd ağa, Mirzə Qoşunəli, "Ac həriflər"də Süleyman, "Dursunəli və ballıbadı"da Dursunəli, "Dəmirçi Gavə"də Zöhhak, "Otello"da Brabansio, Kassio, "Qaçaqlar"da Şpigelberq, "Dövləti-bisəmər"də Hacı Fərəc, "Xalid ibn Valid"də Romas, "Şeyx Şamil"də Amul bəy, "Əl Mənsur"da Əli, "Nadir şah Əfşar"da Gürcü bəy və Mirzə Mehdi xan, "Şəd ibn Vəqqas"da Yəzdcürd, "Qəzavat"da Molla Hüseyn və başqa rollarda səhnəyə çıxırdı. Bu rolların hər birini öz bənzərsiz aktyor oyunu ilə təqdim etdi, tamaşaçıların alqışlarını qazandı.

O, Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında 1938-1939-cu illərdə fəaliyyət göstərdi. Əhməd Qəmərlinski bu teatrda "Məşədi İbad"da Rüstəm bəy, "Ər və arvad"da Kəblə Qubad, "Lənkəran xanının vəziri"ndə Səməd bəy və başqa rolları ifa etdi.

Əhməd Qəmərlinski səhnə sənətindəki xidmətlərinə görə, 1940-cı ildə Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görüldü.

Onun aktyorluq məharətinə kinorejissorlar da biganə qalmadılar. Əhməd Qəmərlinskini filmlərə dəvət etdilər. "Azərbaycanfilm" Kinostudiyasının istehsal etdiyi "İsmət" (1934), "Almaz" (1936), "Səbuhi" (1941), "Sovqat" (1942) filmlərində canlandırdığı rollar Əhməd Qəmərlinskinin həm də istedadlı kinoaktyor olduğunu təsdiq etdi.

Dramaturq Əhməd Qəmərlinski...

Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında Əhməd Qəmərlinski dramaturq kimi də xidmət göstərdi. O, tarixi və müasir mövzularda "Cavanlar", "Tufani-Kərbəla", "Rüstəm və Söhrab", "Vətən uğrunda", "Eşq-məhəbbət", "Məkri-zənən", "Ziyarət nəticəsi", "Maymaq", "Tamahkarlıq, yaxud cavanlar məişəti", "Partizan oğlu", "Qazi", "Oxumayacağam", "Bəhlul Danəndə", "Molla Zaman", "Usta Qəni", "Yusif və Züleyxa", "Tahir və Zöhrə", "Uşaq duası", "Arşın malı" və başqa vodevillər, məzhəkələr, pyeslər, təbdillər qələmə aldı. Molyerdən etdiyi "Zorən təbib" təbdili xüsusilə məşhur oldu. Əsərlərini 1910-1920-ci illərdə Hüseyn Ərəblinski, Sidqi Ruhulla və başqa görkəmli sənətkarlar səhnələşdirdilər.

Əhməd Qəmərlinski 1952-ci il martın 9-da yetmiş iki yaşında vəfat etdi. Azərbaycan mədəniyyəti, incəsənəti tarixində adı və gördüyü işlər unudulmaz oldu.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2025.- 21 iyun (№126).- S. 11.